

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.І. ПИРОГОВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з наукової роботи
проф. О.В. Власенко

10 20 20 р

МЕДИЧНА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ
(назва навчальної дисципліни)

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
навчальної дисципліни
з підготовки доктора філософії
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

галузі знань 22 Охорона здоров'я, 09 Біологія
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності 221Стоматологія, 222Медицина, 228Педіатрія, 229Громадське здоров'я, 091Біологія
(код і найменування спеціальності)

мова навчання українська, англійська

2020 рік
Вінниця

**РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Вінницький національний медичний університет
ім.М.І.Пирогова, відділ аспірантури, докторантури**

РОЗРОБНИКИ:

докт.мед.наук, проф. Римша С.В.;
канд.мед.наук, доц. Рациборинська-Полякова Н.В.

Обговорено та рекомендовано на засіданні кафедри психіатрії, наркології та психотерапії
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова та рекомендовано до
затвердження на центральній методичній раді / науковій комісії
« 2 » жовтня 2020 р., протокол №3

Схвалено на центральній методичній раді / науковій комісії та рекомендовано до затвердження
вченою радою « 5 » жовтня 2020 р., протокол №2

Модуль 1

Тема 1. Етика і деонтологія як основа лікарської діяльності. Медична етика, деонтологія і право. Етика та деонтологія в професійній діяльності лікаря. Етапи становлення медичної деонтології в різні епохи розвитку суспільства.

Знати: історію формування етики як науки, значення філософської думки відомих мислителів старовини Аристотеля, Платона, Сократа, Демокрита та історичні аспекти медичної етики й деонтології.

Вміти: пояснити та обґрунтувати специфіку професійної моральності й професійної етики.

Література:

Нормативні джерела:

КОДЕКСИ

1. Етичний Кодекс лікаря України
2. Етичний кодекс професійної поведінки психіатрів
3. Етичний Кодекс медичної сестри (прийнято Асоціацією медичних сестер, 1997 р.)
4. Кримінальний кодекс України.
5. Міжнародний кодекс медичної етики (Міжнародний кодекс з деонтології)(1949)
6. Нюрнберзький кодекс (1947)
7. Сімейний кодекс України
8. Цивільний кодекс України

ДЕКЛАРАЦІЇ

9. Гельсінська декларація (1964)
10. «Декларація про права пацієнта»
11. «Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі»
12. «Декларація про права пацієнтів в Європі» (1994)
13. «Декларація про трансплантацію ембріональних тканин» ВМА (1989)
14. «Декларація про трансплантацію людських органів» ВМА (1987)
15. «Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі» (1994)
16. Декларація Міжнародного альянсу організацій пацієнтів з надання медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта (2006)
17. Декларація ООН про клонування людини (2005)
18. Женевська декларація ВМА (1948,1994),
19. «Загальна Декларація про біоетику і права людини» (2005)
20. «Загальна Декларація про геном людини і права людини», (1997)
21. Лісабонська декларація ВМА про права пацієнтів (1981, 1995)
22. Лондонська декларація пацієнтів з безпеки пацієнтів (2006)
23. Люксембурзька декларація з безпеки пацієнтів (2005)
24. «Міжнародна декларація про права людини»

КОНВЕНЦІЇ

25. Европейская конвенция по правам человека. – Рим, 4.11.1950 //Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – К.: Вид-во «Сфера», 1999. – С. 212-229.
26. «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних»
27. «Про захист прав людини та людської гідності у зв'язку із застосуванням біології та медицини» (1998)
28. «Конвенція про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини» (1996, 2002)
29. «Про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з впровадженням досягнень біології і медицини» (1997)
30. «Про права людини в біомедицині»(1996, 1997)
31. Міжнародна Конвенція Генеральної Асамблеї ООН з цивільних і політичних прав (1966)

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

ВООЗ

32. Резолюція Асамблеї ВООЗ з безпеки пацієнтів (2002)
33. Програма ВООЗ з безпеки пацієнтів (2004)

ЮНЕСКО

34. Керівництво №1-2 «Про створення і діяльність комітетів з біоетики» ЮНЕСКО, 2005
35. «Рекомендація про статус науковців» (1974) ВМА
36. Резолюція з питань поведінки лікарів при здійсненні трансплантації людських органів» (1994)
37. «Заява про торгівлю живими органами» (1985) ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ
38. Хартія основних прав ЄС 2000
39. Європейська хартія з прав пацієнтів (2002)
40. Международная классификация болезней (10-й пересмотр).: Клинические описания и указания по диагностике. ВОЗ / Пер. с англ. – К.: Факт, 1999. – 272 с.

ЗАКони України

41. Конституція України
42. «Законо України про охорону здоров'я»: Збірник нормативно-правових актів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 464 с.
43. «Закон про трансплантацію»
44. «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992)
45. "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз" (2001)
46. «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (2007)
47. "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" (1994)
48. "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення" (1991) (1992) (2001)
49. «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду і підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих СНІДом на 2009-2013 роки»
50. «Про захист населення від інфекційних хвороб» (2000)
51. «Про захист персональних даних»
52. «Про захист прав споживачів» (1991)
53. «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» (1995).
54. «Про лікарські засоби» (1996)
55. «Про наукову і науково-технічну діяльність»
56. «Про попередження насильства в сім'ї» (2001)
57. «Про психіатричну допомогу» (2000)
58. «Про рекламу» (1996)
59. «Про трансплантацію органів й інших анатомічних матеріалів людини» (1999)

НАКАЗИ МОЗ УКРАЇНИ

60. «Про удосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію /СНІД» (2000)
61. «Про проведення клінічних випробувань стоволових клітин» (2007) –"Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині" (2000)
62. «Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації» (2000)
63. «Про затвердження інструкції про проведення клінічних випробувань лікарських засобів і експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типове положення про комісію з питань етики», (2000)
64. «Про подальший розвиток медичної генетики і біоетики в Україні».(2000)

Основна (базова) література:

1. Деонтологія і етика в клінічній практиці: навчальний посібник. Ч. 1 / Ю. М. Казаков, С. І. Треумова, В. П. Боряк та ін.; МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава : Укрпромторгсервіс, 2015. - 263 с.
2. Деонтологія та етика в клінічній практиці : навчальний посібник. Ч. 2 / С. І. Треумова, Є. Є. Петров, Ю. Г. Бурмак, Т.А. Трибрат МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики

- внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава: Техсервіс, 2017. - 375 с.
3. Ковальова, Ольга Миколаївна. Деонтологія в медицині : [підручник для студентів вищих мед. навч. закладів IV рівня акредитації] / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук. - К.: Медицина, 2015. - 239 с. - Предм. покажч.: с. 232-234. - Імен. покажч.: с. 235. - Предм. покажч. прав. док.: с. 236-238.
4. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 2-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2010. - 197 с.
5. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 3-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2011. - 214 с.
6. Підручник з лікарської етики: Переклад з 2-го англійського видання 2009 року за редакцією академіка АМН України, Голови Комітету з лікарської етики Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ) Любомира ПИРОГА- Світове Лікарське Товариство / World Medical Association (WMA)-© 2009 by The World Medical Association, Inc.© 2009 Ukrainian translational by Ukrainian Medical Association (UMA) / український переклад Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ).© 2009 українське видання БФ «Третє Тисячоліття» - ISBN 966-7756-10-6 (NLM classification: W 50) – 140с.
7. Спиця Н.В. Деонтологія в медицині. Навчально-методичний посібник для студентів медичних та фармацевтичних факультетів. –Запоріжжя: ЗДМУ, 2017. –60с.

Додаткова література:

1. Болбачан О.А., Ибраимова Д.Д. Биоэтика: Учебник. — Бишкек: КРСУ, 2019. — 202 с.
2. Гольева Н. В. Медицина и искусство. - Донецк: Издатель Заславский А.Ю., 2012.- 240с.
3. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 1.- Владивосток: Медицина ДВ, 2017. — 137 с.
4. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 2.- Медицина ДВ, 2017.— 165 с.
5. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 3.- Медицина ДВ, 2017. - 229 с.
6. Запорожан, Валерій Миколайович. Етюди про моральність. Нооетичний аспект: научно-популярна література / В.М. Запорожан. - Одеса: Одес. ун-т, 2015. - 159 с.: цв. ил, іл. - Бібліогр.: с. 157. - ISBN 978-966-443-073-6
7. Зильбер А.П. Медицинская этика, деонтология или утилитаризм?.- Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2015. — 95 с.
8. Карпов А.М. и др. Нравственные вызовы профессионализму врачей психиатров, наркологов и психотерапевтов. - Казань: КазГМА, 2015. — 30 с.
9. Лихтенштейн Е. И. Помнить о больном: научно-популярная литература / Е. И. Лихтенштейн; послеслов. Ю.Н. Щербака. - С доп. - К.: Здоров'я, 2012. - 152 с.: с рис. - ISBN 978-966-463-035-1
10. Лицинский Р.В. О врачевании, личности врача и его взаимоотношении с коллегами и пациентами (Исповедь врача).- К.: НВЦ Профи, 2015. — 132 с.
11. Михаловска-Карлова Е. П. Биоэтический практикум: учеб. пособие / Е. П. Михаловска-Карлова, Л. Е. Горелова; под. ред. Д. А. Балалыкина. – М.: Литера, 2012. – 2008 с.
12. Натан-Нахман, Альбертон. Медицина и врачебная этика в трудах Рамбама / Альбертон Натан-Нахман. - М.: Мосты культуры, Гешарим, 2017. - 360 с.
13. Хрусталеv Ю.М. Введение в биомедицинскую этику: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.М.Хрусталеv. - М.: Академия, 2010.-224с.
14. Хрусталеv Ю. М. От этики до биоэтики: учебник для вузов / Ю.М.Хрусталеv.- Ростов нД : Феникс, 2010. - 446с.

15. Сильверман Дж., Керц С., Дрейпер Дж. Навыки общения с пациентами. - М.: Гранат, 2018. — 304 с.
16. Теленгатор А. Я. Очерки по психологии, психотерапии и деонтологии в неврологии / А. Я. Теленгатор. – Донецк: Издатель Заславский А. Ю., 2011. – 128 с
17. Эстуардо, Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. Здравоохранение XXI века: закон и этика в медицине / Эстуардо Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. - М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2014. - 144 с.
18. Этическая и правовая сторона проведения клинических исследований/Ethical and Regulatory Aspects of Clinical Research: Readings and Commentary: сб. ст. и коммент. / И. Д. Эмануэль [и др.] ; пер. с англ. ; под ред. В. В. Власова. - Москва: Практическая медицина, 2013. - 496 с.
19. Zaidi Shabih H. Ethics in Medicine. - Springer International Publishing, 2013. — 262 p.

Інформаційні ресурси по медичній етиці та деонтології:

1. Накази МОЗ <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>
2. Офіційний сайт НАН України. Національний науковий центр з медико-біотехнічних проблем.gov.ua / - <http://biomed.nas.gov.ua/>
3. Корисні посилання на українські та зарубіжні ресурси щодо питань біоетики - <http://biomed.nas.gov.ua/links-ua>)
4. Дещо про права лікаря та пацієнта в Україні. - <http://materinstwo.com/main/prava-patsienta-i-vracha-v-ukraine.html>
5. Міжнародна нормативно-правова база основних організацій, що працюють в сфері біоетики. - <http://mgs.org.ru/2014/09/международная-нормативно-правовая-б/>
6. Всезагальна декларація про геном людини та правах людини. Ген. Конференція ООН 11 листопада 1997. - http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/human_genome.shtml
7. Всезагальна декларація про біоетику та права людини. Ген. Конференція ЮНЕСКО жовтень 2005р. - <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf>
8. Женевська декларація (Міжнародна клятва лікарів) 1948, 1968, 1983р.р. - <http://www.med-pravo.ru/Ethics/seventh.htm>
9. Всезагальна декларація прав людини. - <http://www.med-pravo.ru/International/WorldDeclar/WorldDeclar1.htm> ()
10. Список посилань на міжнародні акти щодо регулювання питань медичної деонтології та біоетики. - <http://www.med-pravo.ru/Common/second.htm>
11. Наказ МОЗ України № 110 від 14.02.2012 Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування [електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://medsoft.ucoz.ua/Інтернет-ресурси>:

Тема 2. Проблеми деонтології та лікарської етики в професійній діяльності. Основні моделі взаємовідносин у системі “лікар-хворий”. Проблеми деонтології та лікарської етики в різних царинах професійної діяльності лікаря. Проблема життя та смерті у медичній етиці та деонтології. Евтаназія: морально-етичні проблеми.

Знати: сучасні підходи до виховання сучасного висококваліфікованого фахівця в галузі медицини відповідного рівня підготовки для повсякденної роботи, формування системи знань, професійних умінь та практичних навичок стосовно етичних норм і основ, які використовуються в діловому спілкуванні з колегами, медичним персоналом, хворими і населенням, в основному підготовленого до майбутньої професійної діяльності у якості викладача ВНЗ, науковця-дослідника у сфері клінічної медицини.

Вміти: дотримуватись етики у взаємостосунках лікар-хворий і лікар-лікар, в медичних колективах, з медичними представниками, між суб'єктами медицини й державою; просувати новітні медичні технології та препарати згідно етичних критеріїв ВООЗ.

Література:

Нормативні джерела:

КОДЕКСИ

1. Етичний Кодекс лікаря України
2. Етичний кодекс професійної поведінки психіатрів
3. Етичний Кодекс медичної сестри (прийнято Асоціацією медичних сестер, 1997 р.)
4. Кримінальний кодекс України.
5. Міжнародний кодекс медичної етики (Міжнародний кодекс з деонтології)(1949)
6. Нюрнберзький кодекс (1947)
7. Сімейний кодекс України
8. Цивільний кодекс України

ДЕКЛАРАЦІЇ

9. Гельсінська декларація (1964)
10. «Декларація про права пацієнта»
11. «Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі»
12. «Декларація про права пацієнтів в Європі» (1994)
13. «Декларація про трансплантацію ембріональних тканин» ВМА (1989)
14. «Декларація про трансплантацію людських органів» ВМА (1987)
15. «Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі» (1994)
16. Декларація Міжнародного альянсу організацій пацієнтів з надання медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта (2006)
17. Декларація ООН про клонування людини (2005)
18. Женевська декларація ВМА (1948,1994),
19. «Загальна Декларація про біоетику і права людини» (2005)
20. «Загальна Декларація про геном людини і права людини», (1997)
21. Лісабонська декларація ВМА про права пацієнтів (1981, 1995)
22. Лондонська декларація пацієнтів з безпеки пацієнтів (2006)
23. Люксембурзька декларація з безпеки пацієнтів (2005)
24. «Міжнародна декларація про права людини»

КОНВЕНЦІЇ

25. Европейская конвенция по правам человека. – Рим, 4.11.1950 //Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – К.: Вид-во «Сфера», 1999. – С. 212-229.
26. «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних»
27. «Про захист прав людини та людської гідності у зв'язку із застосуванням біології та медицини» (1998)
28. «Конвенція про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини» (1996, 2002)
29. «Про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з впровадженням досягнень біології і медицини» (1997)
30. «Про права людини в біомедицині»(1996, 1997)
31. Міжнародна Конвенція Генеральної Асамблеї ООН з цивільних і політичних прав (1966)

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

ВООЗ

32. Резолюція Асамблеї ВООЗ з безпеки пацієнтів (2002)
33. Програма ВООЗ з безпеки пацієнтів (2004)

ЮНЕСКО

34. Керівництво №1-2 «Про створення і діяльність комітетів з біоетики» ЮНЕСКО, 2005
35. «Рекомендація про статус науковців» (1974) ВМА
36. Резолюція з питань поведінки лікарів при здійсненні трансплантації людських органів» (1994)
37. «Заява про торгівлю живими органами» (1985) ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ
38. Хартія основних прав ЄС 2000
39. Європейська хартія з прав пацієнтів (2002)
40. Международная классификация болезней (10-й пересмотр): Клинические описания и указания по диагностике. ВОЗ / Пер. с англ. – К.: Факт, 1999. – 272 с.

ЗАКони України

41. Конституція України
42. «Закони України про охорону здоров'я»: Збірник нормативно-правових актів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 464 с.
43. «Закон про трансплантацію»
44. «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992)
45. "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз" (2001)
46. «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (2007)
47. "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" (1994)
48. "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення" (1991) (1992) (2001)
49. «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду і підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих СНІДом на 2009-2013 роки»
50. «Про захист населення від інфекційних хвороб» (2000)
51. «Про захист персональних даних»
52. «Про захист прав споживачів» (1991)
53. «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» (1995).
54. «Про лікарські засоби» (1996)
55. «Про наукову і науково-технічну діяльність»
56. «Про попередження насильства в сім'ї» (2001)
57. «Про психіатричну допомогу» (2000)
58. «Про рекламу» (1996)
59. «Про трансплантацію органів й інших анатомічних матеріалів людини» (1999)

НАКАЗИ МОЗ УКРАЇНИ

60. «Про удосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію /СНІД» (2000)
61. «Про проведення клінічних випробувань ствольових клітин» (2007) – "Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині" (2000)
62. «Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації» (2000)
63. «Про затвердження інструкції про проведення клінічних випробувань лікарських засобів і експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типове положення про комісію з питань етики», (2000)
64. «Про подальший розвиток медичної генетики і біоетики в Україні». (2000)

Основна (базова) література:

1. Деонтологія і етика в клінічній практиці: навчальний посібник. Ч. 1 / Ю. М. Казаков, С. І. Треумова, В. П. Боряк та ін.; МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава : Укрпромторгсервіс, 2015. - 263 с.
2. Деонтологія та етика в клінічній практиці : навчальний посібник. Ч. 2 / С. І. Треумова, Є. Є. Петров, Ю. Г. Бурмак, Т.А. Трибрат МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава: Техсервіс, 2017. - 375 с.
3. Ковальова, Ольга Миколаївна. Деонтологія в медицині : [підручник для студентів вищих мед. навч. закладів IV рівня акредитації] / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук. - К.: Медицина, 2015. - 239 с. - Предм. покажч.: с. 232-234. - Імен. покажч.: с. 235. - Предм. покажч. прав. док.: с. 236-238.
4. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА ; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 2-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2010. - 197 с.
5. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА ; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 3-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2011. - 214 с.

6. Підручник з лікарської етики: Переклад з 2-го англійського видання 2009 року за редакцією академіка АМН України, Голови Комітету з лікарської етики Всеукраїнського Лікарського Товариства (БУЛТ) Любомира ПИРОГА- Світове Лікарське Товариство / World Medical Association (WMA)-© 2009 by The World Medical Association, Inc.© 2009 Ukrainian translational by Ukrainian Medical Association (UMA) / український переклад Всеукраїнського Лікарського Товариства (БУЛТ).© 2009 українське видання БФ «Третє Тисячоліття» - ISBN 966-7756-10-6 (NLM classification: W 50) – 140с.

7. Спиця Н.В. Деонтологія в медицині. Навчально-методичний посібник для студентів медичних та фармацевтичних факультетів. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2017. – 60с.

Додаткова література:

1. Болбачан О.А., Ибраимова Д.Д. Биоэтика: Учебник. — Бишкек: КРСУ, 2019. — 202 с.
2. Гольева Н. В. Медицина и искусство. - Донецк: Издатель Заславский А.Ю., 2012.- 240с.
3. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 1.- Владивосток: Медицина ДВ, 2017. — 137 с.
4. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 2.- Медицина ДВ, 2017.— 165 с.
5. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 3.- Медицина ДВ, 2017. - 229 с.
6. Запорожан, Валерій Миколайович. Етюди про моральність. Нооетичний аспект: научно-популярная литература / В.М. Запорожан. - Одеса: Одес. ун-т, 2015. - 159 с.: цв. ил, іл. - Бібліогр.: с. 157. - ISBN 978-966-443-073-6
7. Зильбер А.П. Медицинская этика, деонтология или утилитаризм?.- Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2015. — 95 с.
8. Карпов А.М. и др. Нравственные вызовы профессионализму врачей психиатров, наркологов и психотерапевтов. - Казань: КазГМА, 2015. — 30 с.
9. Лихтенштейн Е. И. Помнить о больном: научно-популярная литература / Е. И. Лихтенштейн; послеслов. Ю.Н. Щербака. - С доп. - К.: Здоров'я, 2012. - 152 с.: с рис. - ISBN 978-966-463-035-1
10. Лицинский Р.В. О врачевании, личности врача и его взаимоотношении с коллегами и пациентами (Исповедь врача).- К.: НВЦ Профи, 2015. — 132 с.
11. Михаловска-Карлова Е. П. Биоэтический практикум: учеб. пособие / Е. П. Михаловска-Карлова, Л. Е. Горелова; под. ред. Д. А. Балалыкина. – М.: Литера, 2012. – 2008 с.
12. Натан-Нахман, Альбертон. Медицина и врачебная этика в трудах Рамбама / Альбертон Натан-Нахман. - М.: Мосты культуры, Гешарим, 2017. - 360 с.
13. Хрусталеv Ю.М. Введение в биомедицинскую этику: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.М.Хрусталеv. - М.: Академия, 2010.-224с.
14. Хрусталеv Ю. М. От этики до биоэтики: учебник для вузов / Ю.М.Хрусталеv.- Ростов нД : Феникс, 2010. - 446с.
15. Сильверман Дж., Керц С., Дрейпер Дж. Навыки общения с пациентами. - М.: Гранат, 2018. — 304 с.
16. Теленгатор А. Я. Очерки по психологии, психотерапии и деонтологии в неврологии / А. Я. Теленгатор. – Донецк: Издатель Заславский А. Ю., 2011. – 128 с
17. Эстуардо, Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. Здравоохранение XXI века: закон и этика в медицине / Эстуардо Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. - М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2014. - 144 с.
18. Этическая и правовая сторона проведения клинических исследований/Ethical and Regulatory Aspects of Clinical Research: Readings and Commentary: сб. ст. и коммент. / И. Д.

Эмануэль [и др.] ; пер. с англ. ; под ред. В. В. Власова. - Москва: Практическая медицина, 2013. - 496 с.

19. Zaidi Shabih H. Ethics in Medicine. - Springer International Publishing, 2013. — 262 p.

Інформаційні ресурси по медичній етиці та деонтології:

1. Накази МОЗ <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>
2. Офіційний сайт НАН України. Національний науковий центр з медико-біотехнічних проблем.gov.ua / - <http://biomed.nas.gov.ua/>
3. Корисні посилання на українські та зарубіжні ресурси щодо питань біоетики - <http://biomed.nas.gov.ua/links-ua>)
4. Дещо про права лікаря та пацієнта в Україні. - <http://materinstwo.com/main/prava-patsienta-i-vracha-v-ukraine.html>
5. Міжнародна нормативно-правова база основних організацій, що працюють в сфері біоетики. - <http://mgs.org.ru/2014/09/международная-нормативно-правовая-б/>
6. Всезагальна декларація про геном людини та правах людини. Ген. Конференція ООН 11 листопада 1997. - http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/human_genome.shtml
7. Всезагальна декларація про біоетику та права людини. Ген. Конференція ЮНЕСКО жовтень 2005р. - <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf>
8. Женевська декларація (Міжнародна клятва лікарів) 1948, 1968, 1983рр. - <http://www.med-pravo.ru/Ethics/seventh.htm>
9. Всезагальна декларація прав людини. - <http://www.med-pravo.ru/International/WorldDeclar/WorldDeclar1.htm> ()
10. Список посилань на міжнародні акти щодо регулювання питань медичної деонтології та біоетики. - <http://www.med-pravo.ru/Common/second.htm>
11. Наказ МОЗ України № 110 від 14.02.2012 Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування [електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://medsoft.ucoz.ua/Інтернет-ресурси>:

Тема 3. Моральні та правові аспекти лікарської діяльності. Лікарські помилки та правова відповідальність лікаря. Моральні та правові аспекти лікарської таємниці.

Знати: сучасні завдання і вимоги належної медичної практики.

Вміти: здійснювати самостійну професійну діяльність згідно етичних принципів належної медичної практики; формувати етичні норми і культуру фахової діяльності в медичних закладах, фірмах і компаніях.

Література:

Нормативні джерела:

КОДЕКСИ

1. Етичний Кодекс лікаря України
2. Етичний кодекс професійної поведінки психіатрів
3. Етичний Кодекс медичної сестри (прийнято Асоціацією медичних сестер, 1997 р.)
4. Кримінальний кодекс України.
5. Міжнародний кодекс медичної етики (Міжнародний кодекс з деонтології)(1949)
6. Нюрнберзький кодекс (1947)
7. Сімейний кодекс України
8. Цивільний кодекс України

ДЕКЛАРАЦІЇ

9. Гельсінська декларація (1964)
10. «Декларація про права пацієнта»
11. «Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі»
12. «Декларація про права пацієнтів в Європі» (1994)
13. «Декларація про трансплантацію ембріональних тканин» ВМА (1989)
14. «Декларація про трансплантацію людських органів» ВМА (1987)
15. «Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнтів в Європі» (1994)

16. Декларація Міжнародного альянсу організацій пацієнтів з надання медичної допомоги, орієнтованої на пацієнта (2006)
17. Декларація ООН про клонування людини (2005)
18. Женевська декларація ВМА (1948,1994),
19. «Загальна Декларація про біоетику і права людини» (2005)
20. «Загальна Декларація про геном людини і права людини», (1997)
21. Лісабонська декларація ВМА про права пацієнтів (1981, 1995)
22. Лондонська декларація пацієнтів з безпеки пацієнтів (2006)
23. Люксембурзька декларація з безпеки пацієнтів (2005)
24. «Міжнародна декларація про права людини»

КОНВЕНЦІЇ

25. Европейская конвенция по правам человека. – Рим, 4.11.1950 //Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – К.: Вид-во «Сфера», 1999. – С. 212-229.
26. «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних»
27. «Про захист прав людини та людської гідності у зв'язку із застосуванням біології та медицини» (1998)
28. «Конвенція про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини» (1996, 2002)
29. «Про захист прав і достоїнства людини у зв'язку з впровадженням досягнень біології і медицини» (1997)
30. «Про права людини в біомедицині»(1996, 1997)
31. Міжнародна Конвенція Генеральної Асамблеї ООН з цивільних і політичних прав (1966)

МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ

ВООЗ

32. Резолюція Асамблеї ВООЗ з безпеки пацієнтів (2002)
33. Програма ВООЗ з безпеки пацієнтів (2004)

ЮНЕСКО

34. Керівництво №1-2 «Про створення і діяльність комітетів з біоетики» ЮНЕСКО, 2005
35. «Рекомендація про статус науковців» (1974) ВМА
36. Резолюція з питань поведінки лікарів при здійсненні трансплантації людських органів» (1994)
37. «Заява про торгівлю живими органами» (1985) ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ
38. Хартія основних прав ЄС 2000
39. Європейська хартія з прав пацієнтів (2002)
40. Международная классификация болезней (10-й пересмотр): Клинические описания и указания по диагностике. ВОЗ / Пер. с англ. – К.: Факт, 1999. – 272 с.

ЗАКОНИ України

41. Конституція України
42. «Закони України про охорону здоров'я»: Збірник нормативно-правових актів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 464 с.
43. «Закон про трансплантацію»
44. «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (1992)
45. "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз" (2001)
46. «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (2007)
47. "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" (1994)
48. "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення" (1991) (1992) (2001)
49. «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду і підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих СНІДом на 2009-2013 роки»
50. «Про захист населення від інфекційних хвороб» (2000)
51. «Про захист персональних даних»

52. «Про захист прав споживачів» (1991)
53. «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» (1995).
54. «Про лікарські засоби» (1996)
55. «Про наукову і науково-технічну діяльність»
56. «Про попередження насильства в сім'ї» (2001)
57. «Про психіатричну допомогу» (2000)
58. «Про рекламу» (1996)
59. «Про трансплантацію органів й інших анатомічних матеріалів людини» (1999)

НАКАЗИ МОЗ УКРАЇНИ

60. «Про удосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію /СНІД» (2000)
61. «Про проведення клінічних випробувань стволових клітин» (2007) – "Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині" (2000)
62. «Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації» (2000)
63. «Про затвердження інструкції про проведення клінічних випробувань лікарських засобів і експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типове положення про комісію з питань етики», (2000)
64. «Про подальший розвиток медичної генетики і біоетики в Україні».(2000)

Основна (базова) література:

1. Деонтологія і етика в клінічній практиці: навчальний посібник. Ч. 1 / Ю. М. Казаков, С. І. Треумова, В. П. Боряк та ін.; МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава : Укрпромторгсервіс, 2015. - 263 с.
2. Деонтологія та етика в клінічній практиці : навчальний посібник. Ч. 2 / С. І. Треумова, Є. Є. Петров, Ю. Г. Бурмак, Т.А. Трибрат МОЗ України, УМСА, Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини з доглядом за хворими, загальної практики (сімейної медицини). - Полтава: Техсервіс, 2017. - 375 с.
3. Ковальова, Ольга Миколаївна. Деонтологія в медицині : [підручник для студентів вищих мед. навч. закладів IV рівня акредитації] / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук. - К.: Медицина, 2015. - 239 с. - Предм. покажч.: с. 232-234. - Імен. покажч.: с. 235. - Предм. покажч. прав. док.: с. 236-238.
4. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА ; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 2-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2010. - 197 с.
5. Медицинская биоэтика: пособие / МЗ Украины, УМСА ; сост. Р. В. Луценко, Э. Г. Колот. - Изд. 3-е, перераб. - Полтава: Астрейя, 2011. - 214 с.
6. Підручник з лікарської етики: Переклад з 2-го англійського видання 2009 року за редакцією академіка АМН України, Голови Комітету з лікарської етики Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ) Любомира ПИРОГА- Світове Лікарське Товариство / World Medical Association (WMA)-© 2009 by The World Medical Association, Inc.© 2009 Ukrainian translational by Ukrainian Medical Association (UMA) / український переклад Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ).© 2009 українське видання БФ «Третє Тисячоліття» - ISBN 966-7756-10-6 (NLM classification: W 50) – 140с.
7. Спиця Н.В. Деонтологія в медицині. Навчально-методичний посібник для студентів медичних та фармацевтичних факультетів. –Запоріжжя: ЗДМУ, 2017. –60с.

Додаткова література:

1. Болбачан О.А., Ибраимова Д.Д. Биоэтика: Учебник. — Бишкек: КРСУ, 2019. — 202 с.
2. Гольева Н. В. Медицина и искусство. - Донецк: Издатель Заславский А.Ю., 2012.- 240с.
3. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 1.- Владивосток: Медицина ДВ, 2017. — 137 с.

4. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 2.- Медицина ДВ, 2017.— 165 с.
5. Ерохин А.К., Геец Н.Ф., Грекова В.В., Глушенко Н.А., Грибань А.Н., Красножон Г.А., Осипов И.О., Розова В.В., Первов Ю.Ю., Салионов А.Е., Трифонова Г.А., Урядова В.В., Цветкова М.М., Ерохина Л.Д. Медицинская этика и деонтология. Часть 3.- Медицина ДВ, 2017. - 229 с.
6. Запорожан, Валерій Миколайович. Етюди про моральність. Нооетичний аспект: науково-популярна література / В.М. Запорожан. - Одеса: Одес. ун-т, 2015. - 159 с.: цв. ил, іл. - Бібліогр.: с. 157. - ISBN 978-966-443-073-6
7. Зильбер А.П. Медицинская этика, деонтология или утилитаризм?.- Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2015. — 95 с.
8. Карпов А.М. и др. Нравственные вызовы профессионализму врачей психиатров, наркологов и психотерапевтов. - Казань: КазГМА, 2015. — 30 с.
9. Лихтенштейн Е. И. Помнить о больном: научно-популярная литература / Е. И. Лихтенштейн; послеслов. Ю.Н. Щербака. - С доп. - К.: Здоров'я, 2012. - 152 с.: с рис. - ISBN 978-966-463-035-1
10. Лищинский Р.В. О врачевании, личности врача и его взаимоотношении с коллегами и пациентами (Исповедь врача).- К.: НВЦ Профи, 2015. — 132 с.
11. Михаловска-Карлова Е. П. Биоэтический практикум: учеб. пособие / Е. П. Михаловска-Карлова, Л. Е. Горелова; под. ред. Д. А. Балалыкина. – М.: Литера, 2012. – 2008 с.
12. Натан-Нахман, Альбертон. Медицина и врачебная этика в трудах Рамбама / Альбертон Натан-Нахман. - М.: Мосты культуры, Гешарим, 2017. - 360 с.
13. Хрусталеv Ю.М. Введение в биомедицинскую этику: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.М.Хрусталеv. - М.: Академия, 2010.-224с.
14. Хрусталеv Ю. М. От этики до биоэтики: учебник для вузов / Ю.М.Хрусталеv.- Ростов нД : Феникс, 2010. - 446с.
15. Сильверман Дж., Керц С., Дрейпер Дж. Навыки общения с пациентами. - М.: Гранат, 2018. — 304 с.
16. Теленгатор А. Я. Очерки по психологии, психотерапии и деонтологии в неврологии / А. Я. Теленгатор. – Донецк: Издатель Заславский А. Ю., 2011. – 128 с
17. Эстуардо, Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. Здравоохранение XXI века: закон и этика в медицине / Эстуардо Васкес Абанто, Анна Васкес Абанто. - М.: LAP Lambert Academic Publishing, 2014. - 144 с.
18. Этическая и правовая сторона проведения клинических исследований/Ethical and Regulatory Aspects of Clinical Research: Readings and Commentary: сб. ст. и коммент. / И. Д. Эмануэль [и др.] ; пер. с англ. ; под ред. В. В. Власова. - Москва: Практическая медицина, 2013. - 496 с.
19. Zaidi Shabih H. Ethics in Medicine. - Springer International Publishing, 2013. — 262 p.

Інформаційні ресурси по медичній етиці та деонтології:

1. Накази МОЗ <http://www.moz.gov.ua/ua/portal/>
2. Офіційний сайт НАН України. Національний науковий центр з медико-біотехнічних проблем.gov.ua / - <http://biomed.nas.gov.ua/>
3. Корисні посилання на українські та зарубіжні ресурси щодо питань біоетики - <http://biomed.nas.gov.ua/links-ua>)
4. Дещо про права лікаря та пацієнта в Україні. - <http://materinstwo.com/main/prava-patsienta-i-vracha-v-ukraine.html>
5. Міжнародна нормативно-правова база основних організацій, що працюють в сфері біоетики. - <http://mgs.org.ru/2014/09/международная-нормативно-правовая-б/>
6. Всезагальна декларація про геном людини та права людини. Ген. Конференція ООН 11 листопада 1997. - http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/human_genome.shtml
7. Всезагальна декларація про біоетику та права людини. Ген. Конференція ЮНЕСКО жовтень 2005р. - <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180r.pdf>

8. Женеvська декларація (Міжнародна клятва лікарів) 1948, 1968, 1983р.р. - <http://www.med-pravo.ru/Ethics/seventh.htm>
9. Всезагальна декларація прав людини. - <http://www.med-pravo.ru/International/WorldDeclar/WorldDeclar1.htm> ()
10. Список посилань на міжнародні акти щодо регулювання питань медичної деонтології та біоетики. - <http://www.med-pravo.ru/Common/second.htm>
11. Наказ МОЗ України № 110 від 14.02.2012 Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування [електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://medsoft.ucoz.ua/Інтернет-ресурси>:

Завдання для самостійної роботи

Для самостійного вивчення етики й деонтології в медицині рекомендується опрацювати матеріал за розділами в послідовності робочої програми.

Особливу увагу слід звернути на загальні питання моралі, моральності, та історію формування деонтології в медицині.

Розуміння основних питань і загальних положень сприятиме засвоєнню особливостей формування відносин між лікарем-хворим-суспільством, між медичним працівниками, стосунків в медичному колективі.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поняття етики.
2. Основні етапи становлення етики.
3. Етика в системі знання про мораль.
4. Значення етики на рубежі XX і XXI століть.
5. Поняття і категорії моралі.
6. Мораль і духовність.
7. Основні концепції походження моралі.
8. Функції моралі.
9. Характеристика понять моральної свідомості.
10. Вчинок як початковий елемент етичної поведінки.
11. Суть етичної свободи.
12. Специфіка професійної моральності і професійної етики.
13. Основні поняття професійної моральності.
14. Ділова етика і духовність.
15. Етичне виховання.
16. Історичні аспекти медичної етики й деонтології.
17. Роль етики й деонтології у формуванні особистості лікаря.
18. Етика взаємостосунків лікаря і хворого.
19. Етичний зміст взаємостосунків лікаря із медичним персоналом.
20. Етика і професійні відносини в медичних колективах.
21. Етична сторона взаємостосунків між суб'єктами медицини і державою.
22. Ціль етичних критеріїв ВООЗ і сфера їх вживання.
23. Етика просування на ринок лікарських препаратів.
24. Етика рекламування лікарських препаратів серед лікарів і населення.
25. Роль медичних представників у просуванні лікарських препаратів на ринок.
26. Етичні аспекти симпозіумів і наукових нарад медичних працівників.
29. Вимоги до інформації, що поміщається в анотаціях, вкладках і брошурах щодо препаратів, медичних приладів.
30. Етичні аспекти самостійного лікування без рецептурними препаратами в світовій практиці.
31. Захист прав хворого і лікаря в медичній взаємодії.
32. Базові поняття етики бізнесу.

- 33. Управлінська етика.
- 37. Вплив етичних норм на розвиток медицини.
- 38. Формування етичних норм і культури професійного спілкування в медичних закладах.